

Irans döttrar

SARA
RECABARREN

Irans döttrar

En personlig berättelse
om kampen för frihet i Iran

Bokförlaget Forum

**Bokförlaget
Forum**

Bokförlaget Forum, Box 3159, 103 63 Stockholm
www.forum.se

Copyright © Sara Recabarren 2024
enligt avtal med Lagercrantz Agency

Omslag: Sara R. Acedo

Tryckt hos ScandBook EU, 2024

ISBN 978-91-37-50840-5

Den här morgonen börjar som alla andra. Rektorn tar plats på podiet med en megafon i handen. Död åt USA! säger hon.

Flickorna runt omkring mig ropar slagorden i kör. Deras knutna nävar åker upp och ner i luften. Vissa skriker ut orden. Jag vill gärna lyda rektorn, men det känns obehagligt att säga det hon säger. Därför hoppar jag över ordet "död", men är noggrann med att göra ett armlyft med knuten näve vid varje stavelse. Ingen får märka att jag inte följer order. Sedan pratar rektorn om den stora ledaren Khomeini. Hon beskriver honom i gudomliga termer, en uppböjd person som vi inte kan mäta oss med. Hon upprepar det flera gånger och säger att vi måste förstå att det är sant. Det går inte att överdriva ayatollah Khomeinis storhet. Hans liv är mer värt än våra, till och med ett ruttet hårstrå som fallit från hans axlar är mer värt än våra liv. Rektorn håller ett stadigt grepp om megafonen.

Plötsligt slutar hon tala. Det blir tyst på skolgården och hon tittar på oss. Sakta sveper hon blicken över alla flickor som står på led. Sedan lyfter hon megafonen igen och uppmanar oss att upprepa det hon säger: Ett ruttet hårstrå från Khomeini är mer värt än mitt liv.

Jag undrar om det blir sanning om jag uttalar det, om mitt liv blir mindre värt än tidigare. Att säga orden strider mot varje naturlig instinkt i min kropp.

Prolog

I över trettio år har jag bott i ett land där det är ljus om nätterna halva året och mörkt om dagarna resten av tiden. Kalla vintrar, grönskande somrar och ett lugn kännetecknar den plats som är mitt hem.

I mina barndomsminnen är landskapet annorlunda. Bergstopparna är ständigt närvarande i en stad som aldrig vilar. Vi bor vid en trafikerad gata i en mångmiljonstad och det är ett ständigt brus från gatan utanför. Jag älskar min mormors trädgård. Att springa runt barfota och leka bland fruktträden och plocka mullbär, sharon och fikon får mig att glömma bort bomberna som krigsplanen faller och alla orättvisor kvinnor får utstå.

Som vuxen har jag sedan länge separerats från den världen. Jag har levt större delen av mitt liv långt ifrån mitt födelseland, och varje år som svept förbi har vidgat klyftan mellan mig och den plats jag en gång kallade hem.

Det bekymrade mig inte förrän jag fick barn, och insåg att de inte kommer att ha egna minnesbilder av Iran – även om jag kämpar för att den iranska kulturen jag bär på ska vara levande i vår vardag. Den insikten gav mig en stark längtan tillbaka till människorna och miljöerna, som jag hastigt tvingats skiljas ifrån.

Allt det som var underbart och skört och som pågick parallellt med det mörka.

Förändringen i samhället skedde när jag var ett litet barn. Tiden efter den iranska revolutionen 1979 benämndes som en kulturrevolution av den religiösa ledaren ayatollah Ruhollah Khomeini – som tagit över styret av landet. Kulturrevolutionen skulle vara en återgång till så kallade traditionella värderingar. Enligt Khomeini var det något fint och heligt – i realiteten innebar det att kvinnor förlorade sina rättigheter och inte ansågs jämbördiga med männen. När jag 1983 började skolan var den separerad från pojkarnas. Till följd av kulturrevolutionen hade också alla skolböcker bytts ut – allt som förknippades med väst hade tagits bort och ersatts med muslimsk lära. Det var svårt att navigera mellan det som var sant och det som var propaganda i undervisningen. Och det var en minst lika stor utmaning att dölja det liv vi levde hemma.

Min familj lämnade landet en novemberdag 1985, väl medvetna om att det inte skulle gå att kompromissa med extremismen som tagit sitt grepp om Iran. Dag för dag hade våra rättigheter tagits ifrån oss och förvandlat oss till några andra än de vi en gång var. När kvinnor hade förlorat sin frihet, och krigsbomber föll över staden, flydde vi – trots att det var smärtsamt att skiljas från mormor, mostrar, kusiner och alla andra som stod oss så nära och som skulle fortsätta leva med förtrycket.

I september 2022 avled en ung kvinna vid namn Mahsa Jina Amini, efter att ha blivit arresterad och misshandlad av den iranska moralpolisen. En stor protestvåg bröt ut, och regimen svarade med våld. Det envälde och kvinnoförakt som varit rådande i decennier blev

tydligt för en hel värld när videoklipp från Irans gator spreds. Demonstrationerna var inte de första sedan revolutionen 1979 – med jämna mellanrum har det under åren blossat upp konflikter mellan folket och regimen. Det som utmärkte protesterna som började hösten 2022 var att de var landsomfattande och att kvinnor stod i första ledet i kampen för frihet. När Mahsa Jina Amini förklarades död den 16 september 2022 begav sig folk ut på gatorna och ropade *Kvinna, liv, frihet*. Tre ord som blivit slagorden för en ny, pågående feministisk revolution i Iran.

För att förstå hur det kom sig att kvinnorna i Iran blev bestulna på sina liv och sin frihet, måste man backa tillbaka till tiden då den nuvarande regimen tog makten och ändrade lagstiftningen. Det som hände då har en direkt koppling till oroligheterna idag och har bidragit till att miljontals iranier tvingats i exil. I den här boken vill jag därför berätta om min mamma Horis erfarenheter från tiden före revolutionen, då hon arbetade med jämställdhetsfrågor i Iran, och om de händelser som förändrade våra liv i grunden. Jag skriver också om mitt liv som ung flicka i den islamiska republiken. Vår livshistoria varvas med händelserna efter Mahsa Jina Aminis död i september 2022 – de största protesterna i Iran sedan revolutionen 1979.

När jag skriver den här boken tänker jag på alla de som genom årtionden har stått upp mot förtrycket och riskerat allt, även sina liv, för ett friare Iran. Denna bok är därför en hyllning till varje individ som någon gång under åren höjt sin röst för att få stopp på det religiösa förtrycket i landet. Ett förtryck som varit konstant i 45 år och framför allt drabbat de iranska kvinnorna.

Sara Recabarren

Sara, 1981

Temperaturen var uppe i 30 grader tidigare, men nu på kvällen är det behagligt ute. Moster Pouris man som jag kallar *amo Manoucher* – ”morbror Manoucher” – sätter på sig sina bruna plasttofflor och räcker mig den lilla bärbara radion. Hans pipa som hänger i mungipan är inte tänd, men ger ändå ifrån sig en alldeles speciell doft av kryddor som på en marknad. Han tar ut pipan ett kort ögonblick för att prata med mig.

Om vi har med oss radion så hör vi om bombplanen kommer, säger han. Jag nickar och håller hårt i den lilla, gråa apparaten när vi går ut i trädgården. Rösterna blandas ut med brus, och jag förstår inte allt som sägs. Det hjälper inte att jag vrider på antennen.

Amo Manoucher har med sig en burk gul målarfärg och en liten pensel. Hans bil står parkerad under den stora spaljén, som är bevuxen med vinrankor. Jag tittar upp mot druvklasarna, som hänger ner ovanför våra huvuden, och sneglar sedan mot väggen där jag sett små, snabba geckoödlor klättra tidigare. En av ödlorna tappade svansen när jag försökte fånga den. Sedan försvann den bakom slingerväxterna medan jag stod kvar med svansen i handen. Amo Manoucher upplyste mig den gången om att geckoödlornas svansar växer tillbaka igen och att jag inte

behöver oroa mig. Nu syns inga ödlor till. Den batteridrivna radion brusar alltmer, och jag drar irriterat upp antennen för att få bättre täckning.

Ska du komma och hjälpa mig att måla? frågar amo Manoucher, och väcker mig från mina tankar. Jag nickar och ställer ner radion på marken.

Amo Manoucher visar mig hur jag ska måla billamporna gula. Sedan går han fram och skruvar på radion för att få fram rätt frekvens.

Om alla målar sina billampor så kommer inte bombplanen att bitta staden när det är mörkt ute, säger han och ler mot mig. Jag koncentrerar mig för att inte måla utanför. Jag inser att det är en viktig uppgift jag fått.

Tänk att du kan måla så fint, säger amo Manoucher, och nickar nöjt samtidigt som han tänder sin pipa. Han lutar sig fram för att se bättre och jag tycker mig ana en viss respekt i hans blick.

I den stunden börjar varningssirenerna spelas på radion.

Då är det dags, säger amo Manoucher, fortfarande med avslappnad röst. *Vi går in och ser vad de andra gör.* Jag vet inte om jag borde vara rädd eller inte. Amo Manouchers ögon avslöjar ingen rädsla, men han går ändå med bestämda steg tillbaka till huset.

Vi kanske kan spela ett spel? föreslår han, och vänder sig mot mig för att försäkra sig om att jag följer med tillbaka. Amo Manoucher är duktig på brädspel, särskilt backgammon. Han är också bra på poker, han vinner ofta när de vuxna spelar.

Jag får en plötslig impuls att springa tillbaka för att titta efter ödlorna, men så fort jag vänt om ber Amo Manoucher mig att komma tillbaka. Motvilligt gör jag som han säger.

När vi kommer in är alla lampor släckta. Moster Pouri har tänt ljus och ställt fram frukt och nötter. Det ser mysigt ut. Ingen

säger något om det som pågår utanför. Vid ett tidigare tillfälle har de vuxna förklarat för mig att de höga raketljuden som hörs är till för att skrämma bort de irakiska bombplanen.

Inget att vara rädd för, upprepar de om jag ställer frågor om bombningarna.

Jag minns inte när kriget började. Plötsligt var det där och nu är det en del av vår vardag. Det pratas om det natt och dag och den lilla bärbara radion är alltid närvarande när slakten träffas. Vi gör det vi brukar göra, men alltid med ett halvt öra på radion för att inte missa varningarna för fientliga plan som faller bomber över staden.

Det är Saddam Husseins fel att det är krig. Det är han som attackerat Iran eftersom han vill komma åt iransk mark. Jag vet inte riktigt innebörden av det, men jag vet att diktatorn i grannlandet är ond.

Jag sätter mig i moster Pouris famn och kramar om henne. Hon stryker mig över huvudet och pussar mig på kinden. Med hennes ansikte så nära inpå syns pudrets partiklar, eyelinerns exakta linje och hårspännena som håller upp hennes lockiga frisyr. Jag känner mig trygg, trots att det är krig utanför.

På kvällen åker vi hem, sorgsna över att den lediga dagen passerat så snabbt.

Värmen från gatstenarna tränger igenom mina sandaler när vi kliver ur bilen på eftermiddagen nästa dag. Den stora marknaden är full av färger och dofter och det är mer folk än det brukar. I basarens hjärta doftar det intensivt av kryddor, så mycket att det kittlar i min näsa. Kardemumma och saffran, men också av de gröna örterna mamma vill köpa till morfar. Stora bruna säckar med ris står staplade vid ståndet, och jag klättrar upp på dem

för att få en bättre utsikt. Mamma gör sitt val snabbt, betalar och nickar artigt till försäljaren. Sedan tar hon min hand, och vi börjar vår vandring tillbaka genom passagera.

Köpte vi morfars örtmedicin? frågar jag och tittar upp på mamma.

Ja, säger hon och ler mot mig.

När vi närmar oss basarens halvmåneformade port, där solens strålar letar sig in i, hoppar en lång man fram från sidan och blockerar vår väg. Han har skägg, mustasch och en ovanligt stor näsa.

Täck din dotter, säger han och pekar på mig. Hans röst överröstar folkmassans sorl och jag märker att folk tittar på oss.

Jag lyfter min blick mot mamma, på jakt efter en ledtråd om hur vi ska reagera.

Hon är lugn, tittar på mig och nickar utan att säga ett ord. Mannen står fortfarande kvar men mamma är tyst. I stället håller hon min hand hårdare och leder mig snabbt bort från basaren.

Mahsa Jina Amini, september 2022

Jag är på Kalla fakta-redaktionen i TV4-huset. Ett stort rum med heltäckningsmattor och tio skrivbord. Alla andra är på lunch, och det är så tyst att jag hör det susande ljudet från datorn. Jag går in på olika nyhetssidor för att ta del av de senaste händelserna. Aftonbladet och Svenska Dagbladet skriver om en ung iransk flicka som dött efter att ha blivit gripen och sannolikt misshandlad av den iranska moralpolisen. Jag går in på BBC och andra internationella nyhetssidor för att läsa mer. Enligt ögonvittnen ska flickan ha blivit slagen på väg till häktet.

Jag har en kvart på mig till nästa möte. Egentligen borde jag läsa igenom manuset till en kommande granskning vi jobbar med, eller svara på e-postmeddelanden från tittare som tipsar oss om nya granskningar. Men jag kan inte sluta tänka på den unga kvinnan som blivit dödad – den iranska regimens senaste offer. Mahsa Jina Amini hette hon. Hennes kurdiska namn var Jina och det var vad hennes föräldrar kallade henne, men eftersom de var medvetna om att hon skulle kunna utsättas för diskriminering av staten som etnisk minoritet, gav de henne även namnet Mahsa som skulle användas i officiella sammanhang. De flesta artiklar jag hittar är bara kortfattade beskrivningar, jag behöver gräva djupare.

Jag tittar upp en sekund när en av mina kollegor kommer in i rummet med sin tekopp. Vi hälsar, hon sätter sig vid sitt skrivbord och jag vänder tillbaka blicken mot skärmen. En minut före klockan 13 reser jag mig upp och lämnar redaktionen för att ta mig till ett mötesrum på plan 5.

Jag hinner inte läsa något mer om Mahsa Jina Amini den dagen, men flera dagar senare skickar en reporter på nyhetsredaktionen över en rapport till mig. Den är skriven på persiska och ska vara från Åklagarmyndigheten i Teheran. Rapporten innehåller fler detaljer om omständigheterna kring Jinas död än de jag läst i nyhetsartiklarna. Jag kontaktar tipsaren som skickat rapporten till TV4, och tar också kontakt med experter som vet hur den typen av rapporter brukar se ut. Även om källan verkar trovärdig och allt ser äkta ut, går det inte att med säkerhet verifiera att rapporten är tillförlitlig.

Jag hör av mig till Amnesty International och ber dem skicka mig mer fakta om dödsfallet. När jag läser om vad den unga flickan var med om kvällen hon blev mördad får jag en skärande känsla mitt i bröstet.

Den 13 september 2022 stoppas en grupp unga människor av moralpolisen, eller *Gasht-e Ershad* på persiska. Moralpolisen är ansvarig för att upprätthålla lag och ordning och se till att iranska medborgare följer landets strikta moraliska och sociala regler baserade på islamisk lag – *sharia*. De har till exempel befogenhet att gripa och straffa individer som inte bär lämplig klädsel, spelar musik för högt eller konsumerar alkohol. Moralpolisen ska också se till att kvinnor och män inte interagerar i det offentliga eller på sociala tillställningar, om de inte är gifta eller nära släktingar.

Händelsen denna kväll inträffar vid en tunnelbanestation intill Taleghani-parken i Teheran. Klockan är strax efter 18. Moralpolisen

riktar in sig på tre kvinnor och kontrollerar deras kläder. Det konstateras att en av kvinnorna måste skiljas från sin bror och de två kvinnliga släktingarna i sällskapet och följa med till häktet, för att hon enligt deras mening bryter mot klädkoden.

Det här är en vanlig scen på Irans gator, men det är vad som händer från gripandet och drygt en timme framåt som förändrar allt. Den unga kvinnan kommer att misshandlas så svårt att hon avlider av skadorna, och hennes öde kommer att få bägaren att rinna över för många som länge pendlat mellan en känsla av frustration och uppgivenhet över det rådande läget i landet.

Hundratals människor, därefter tusentals och sedan miljontals – barn och vuxna, fattiga och rika – kommer att bege sig ut på gatorna för att söka upprättelse och protestera mot den islamistiska diktatur som kontrollerat landets kvinnor i över fyra decennier.

Jag blundar och föreställer mig den unga kvinnan vid parken. Jina är 22 år och på besök i huvudstaden tillsammans med sin familj. Hon har blivit antagen till mikrobiologiprogrammet på Azad-universitetet i staden Orumiyeh i norra Iran, men är nu på semester. Inom loppet av några sekunder går hon från att njuta av vad huvudstaden har att erbjuda, som den enkla glädjen att sippa på en kopp kaffe på ett lokalt kafé eller shoppa i de nya köpcentren, till att finna sig själv i moralpolisens våld.

Som kvinna i den islamiska republiken måste hon ha vetat om att de som blir gripna riskerar att bli misshandlade, våldtagna och till och med mördade. Hon måste ha varit rädd. Jag föreställer mig moralpoliserna – arga och bestämda. Övertygade om att det de gör är riktigt, att den islamiska republiken har rätt och att de kan vara stolta över att trakassera alla som är syndiga och avviker från klädreglerna.

I rapporten som ska vara från Åklagarmyndigheten står det att en motorcykeluthyrare, en taxichaufför och en parkvakt står på håll och bevittnar händelsen. De är vana vid att se den här typen av konfrontationer mellan moralpolisen och unga kvinnor – högljudda dispyter och fysiskt motstånd när moralpolisen stoppar kvinnor hör till vardagen. Det sker alla timmar på dygnet. Ibland arresteras kvinnorna, ibland blir de utskälda men tillåts gå.

Det är alltså till en början ingen uppseendeväckande scen de bevittnar. Jina gör motstånd. För mig är det alldeles uppenbart att hon är skräckslagen inför vad de ska utsätta henne för. Moralpoliserna blir alltmer upprörda när Jina fortsätter att streta emot, de drar i henne och hon hamnar på marken. I rapporten står det att Jinas huvud slår i trottoarkanten. Trots händelsen fortsätter moralpoliserna att dra i Jina för att tvinga in henne i polisbilen. I artiklar, som bygger på vittnesuppgifter från de kvinnor som transporterades till Vozarahäktet samtidigt som Jina, står det att hon protesterar högljutt och försöker resa sig upp i skåpbilen. En av de kvinnliga moralpoliserna tar då tag i Jina medan en annan slår henne i huvudet. Efter händelsen sitter Jina med huvudet i händerna.

Även om alla detaljer inte går att verifiera är det rimligt att anta att Jina blir utsatt för brutalt våld från det att hon grips till dess att hon faller ihop på golvet inne i häktet runt 19.15 på kvällen. Enligt vittnesuppgifter dröjer det innan ambulans kallas till platsen. När ambulanspersonalen slutligen kommer till häktet fyrtiofem minuter senare är Jina medvetlös. Hon förs till Kasrasjukhuset och blir inskriven klockan 20.22.

Familjen har begränsad möjlighet att träffa Jina och få information om hennes tillstånd, men två dagar senare, den 15 september, sprids en bild på sociala medier av Jina liggande på en sjukhussäng.

Polisens informationscenter i Tehran gör ett uttalande. De påstår att Jinas tillstånd beror på att hon drabbades av en hjärtattack inne på häktet. Det finns inget som styrker påståendet. Enligt Jinas familj var hon helt frisk innan hon greps och hade inga medicinska tillstånd som skulle förklara en plötslig hjärtattack. Tre dagar efter gripandet, den 16 september 2022, dödförklaras Jina.

Jinas farbror säger i en intervju den 18 september att läkarna på Kasrasjukhuset berättat för familjen att Jinas hjärnvävnad var skadad, och att hennes njurar och hjärta hade sviktat. Ingen ytterligare information finns i hennes journaler.

En reporter, Niloofar Hamedi, tar sig in på Kasrasjukhuset i Tehran efter att i sociala medier ha läst rykten om att en 22-årig kvinna avlidit efter att ha tagits till moralpolisens häkte. Hon tar en bild på flickans föräldrar som i sorg omfamnar varandra i en korridor och lägger upp den på Twitter. Fotografiet på föräldrarna och det tidigare fotografiet på Jina från sjukhussängen fortsätter att delas och väcker upprördhet runt om i landet.

När allt det här uppdagas är missnöjet bland landets befolkning sedan länge stort. Inte enbart på grund av hur kvinnor diskrimineras i landet, det är även ekonomiska svårigheter, vattenbrist och politiska utmaningar. Iran kämpar med arbetslöshet, utbredd fattigdom och inflation. Utrikespolitiskt har landet beväpnat Ryssland med drönare för kriget i Ukraina, och samtidigt misslyckats med att återuppliva kärnavtalet med USA från 2015 som skulle ge landet sanktionslätnader och förbättra landets relation till världssamfundet.

Missnöjet är med andra ord omfattande, men tar sig bara uttryck i det fördolda. Mahsa Jina Aminis tragiska död i september 2022 blir gnistan som får elden att flamma upp.

När protesterna bryter ut i landet försöker den paramilitära Basijmilisen att stoppa oroligheterna med våld. Basijmilisen är knuten till det Islamiska revolutionsgardet, och har i uppdrag att hjälpa till att upprätthålla den islamiska regimen.

Reportern Niloofar Hamedi, som fotograferade Jinas föräldrar i sjukhuskorridoren, grips i sitt hem efter en husrannsakan den 22 september, och förs till Evinfängelset i Tehran. Detsamma sker med en annan reporter vid namn Elaheh Mohammadi, som tagit sig till begravningsplatsen i Saqqez, vilket är Aminis hemstad i Irans kurdiska västliga delar. Mohammadi rapporterade om hur sörjande som spontant började utropa slagord på Jinas begravning, möttes av våld från säkerhetsstyrkor på plats. Hon grips den 29 september, och anklagas i likhet med Hamedi för sammansvärjning mot nationell säkerhet.

Ute på gatorna växer protesterna.